NAZAR ESHONQUL HIKOYALARIDA BADIIY OBRAZ YARATISH MAHORATI:

“TUN PANJARALARI” hikoyasi asosida

Elmurodova Aziza
O'zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi
2- kurs magistranti
Orcid: 0009-0007-6210-3610
aelmurodova79@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda zamonaviy o‘zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri Nazar Eshonqulning “Tun panjaralari” hikoyasida badiiy obraz yaratish mahorati tahlil qilinadi. Asarda qahramonlarning ruhiy kechinmalari, ichki ziddiyatlari, yolg‘izlik va begonalashuv holatlari, shuningdek, insonning o‘zligini anglash jarayoni badiiy-psixologik tasvir vositalari orqali ochib berilgan. Hikoyadagi “tun”, “panjara”, “yuksaklik”, “yer” kabi obraz va ramzlarning qahramon ruhiyati bilan aloqasi ko‘rsatib beriladi. Asardan olingan parchalar asosida Nazar Eshonqulning qahramon ichki dunyosini tasvirlashdagi o‘ziga xos badiiy mahorati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Nazar Eshonqul, badiiy obraz, ruhiyat, psixologizm, ichki kechinma, ramz, “Tun panjaralari”, qahramon, begonalashuv, yolg‘izlik.

KIRISH

Nazar Eshonqul ijodida insonning tashqi harakatlaridan ko‘ra uning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari, ong ostida kechayotgan murakkab jarayonlar muhim o‘rin tutadi. Adib qahramonlarini oddiy voqealar ishtirokchisi sifatida emas, balki o‘z ichki olami, qo‘rquvi, iztirobi va savollari bilan yashaydigan murakkab shaxs sifatida tasvirlaydi.

“Tun panjaralari” hikoyasida ham voqealar rivojidan ko‘ra qahramonning ruhiy

holati va uning ichki kechinmalarini ifodalash ustuvorlik qiladi. Hikoya nomining o‘ziyoq asarning ramziy mohiyatini anglatadi. “Tun” qorong‘ulik, noma’lumlik, yolg‘izlik va ruhiy tushkunlikni ifodalasa, “panjara” insonni tashqi yoki ichki jihatdan cheklab turuvchi to‘siq ma’nosini anglatadi.

ASOSIY QISM

Nazar Eshonqulning badiiy obraz yaratish mahorati, avvalo, qahramonning ichki holatini bevosita ruhiy tasvir orqali ko‘rsatishida namoyon bo‘ladi. Adib qahramon qalbidagi iztirobni tayyor hukm yoki xulosa orqali bermaydi. Aksincha, o‘quvchini qahramon ongidagi murakkab jarayonlarga olib kiradi.

Asardagi quyidagi parcha bunga yaqqol misol bo‘la oladi:

“Sen yuksak-yuksaklarda, odam idroki ham, ongi ham yetmas yuksak-yuksaklarda uchib yurarsan.”

Ushbu tasvirda “yuksaklik” oddiy makon emas. U qahramon uchun inson tafakkuri yetib borolmaydigan, anglab bo‘lmaydigan ruhiy yoki ma’naviy holatni ifodalaydi. “Uchib yurish” esa erkinlik va shu bilan birga insonlar dunyosidan uzoqlashish ma’nolarini uyg‘otadi.

Parchaning davomida:

“Sen endi hech qachon yerga qaytib tushmaysan...”

degan fikrning berilishi qahramon ruhiyatidagi begonalashuvni yanada kuchaytiradi. “Yerga qaytmaslik”ni faqat jismoniy harakat sifatida emas, insonlar orasidagi odatiy hayotdan uzilish, mavjud muhitni qabul qila olmaslik yoki undan ruhiy jihatdan uzoqlashish ramzi sifatida talqin qilish mumkin.

Bu jihat Nazar Eshonqulning obraz yaratish uslubidagi muhim xususiyatni ko‘rsatadi: qahramonning ruhiy holati tashqi voqeadan ko‘ra ramziy obrazlar orqali ochiladi.

Hikoyadagi “tun” obrazi qahramonning ruhiy dunyosini ifodalashda asosiy

vositalardan biridir. Adib tun orqali qorong‘ilikni emas, balki inson ongidagi noaniqlik, qo‘rquv, yolg‘izlik va ichki iztirobni tasvirlaydi.

Epigrafdagi:

“ne tun keltirubsen ...”

degan murojaat ham asardagi ruhiy muhitning og‘irligini oldindan sezdiradi.

Shu sababli “tun” obrazini qahramon ruhiyatining metaforik ifodasi sifatida baholash mumkin. Qahramonning ichki olami ham tun singari qorong‘i, sirli va murakkab. O‘quvchi uning ruhiy holatini bevosita tushuntirish orqali emas, balki shu ramziy obrazlar vositasida anglaydi.

Asarning nomidagi ikkinchi muhim obraz — “panjara”. Panjara odatda insonni bir makondan ikkinchi makonga o‘tishiga to‘sqinlik qiluvchi vosita hisoblanadi. Badiiy talqinda esa u insonning ruhiy va ma’naviy cheklanganligini anglatishi mumkin.

“Tun panjaralari” birikmasida ikki ramziy tushuncha birlashadi. “Tun” — qorong‘ulik va ruhiy iztirobni, “panjara” esa shu holatdan chiqishga imkon bermaydigan ichki to‘siqni ifodalaydi.

Shu jihatdan qahramonning ruhiy holatini yolg‘izlik → begonalashuv → ichki iztirob → o‘zini anglashga ehtiyoj tarzidagi jarayon sifatida ko‘rish mumkin.

Nazar Eshonqul qahramonining asosiy dramatizmi ham tashqi kurashda emas, balki uning o‘z qalbi bilan kurashida namoyon bo‘ladi.

Adib qahramon obrazini yaratishda psixologik tasvirning turli shakllaridan foydalanadi. Qahramonning ruhiy holati uning o‘y-xayollari, ichki murojaatlari, ramziy tasvirlar va makon bilan munosabati orqali ochiladi.

Ayniqsa, asarda qahramonga murojaat shaklining qo‘llanishi e’tiborga loyiq. “Sen” shaklidagi murojaat qahramonning ichki dunyosini go‘yo ikki tomonga ajratadi: bir tomonda tashqi kuzatuvchi, ikkinchi tomonda esa ruhiy kechinmalar girdobidagi inson mavjud. Bu usul qahramonning ichki dialogini kuchaytiradi. Natijada o‘quvchi

voqeani shunchaki kuzatmaydi, balki qahramonning ruhiy holatini his etishga harakat qiladi.

Nazar Eshonqul ijodining o‘ziga xos jihati ham shunda: u qahramonning ruhiyatini to‘g‘ridan-to‘g‘ri izohlashdan ko‘ra, ramz, detal, metafora va ichki nutq vositasida o‘quvchining o‘ziga anglatadi.

“Tun panjaralari” hikoyasida obraz va ramzlar bir-biridan ajralmagan holda namoyon bo‘ladi. Tun, yuksaklik, yer, panjara kabi tushunchalar qahramon ruhiyatining turli qirralarini ifodalashga xizmat qiladi.

XULOSA

Nazar Eshonqulning “Tun panjaralari” hikoyasi adibning inson ruhiyatini badiiy tadqiq etishdagi o‘ziga xos mahoratini namoyon etadi. Hikoyadagi qahramonlar obrazi tashqi voqealar asosida emas, balki ularning ichki kechinmalari, ruhiy ziddiyatlari va ma’naviy izlanishlari orqali ochiladi.

Asardagi “tun”, “panjara”, “yuksaklik”, “yer” va “uchish” kabi obrazlar qahramonning ruhiy holatini ifodalovchi ramziy vositalarga aylanadi. Xususan, “Sen endi hech qachon yerga qaytib tushmaysan” mazmunidagi tasvir qahramonning insonlar olamidan uzoqlashuvi va begonalashuvini anglatadigan kuchli psixologik detal sifatida namoyon bo‘ladi.

Demak, Nazar Eshonqulning badiiy obraz yaratish mahorati qahramonning tashqi qiyofasini tasvirlash bilangina cheklanmaydi. Adib uchun qahramonning ichki dunyosi, ruhiy iztirobi, yolg‘izligi, qo‘rquvi va o‘zligini anglash jarayoni obraz yaratishning asosiy mezonlaridan biridir. “Tun panjaralari” hikoyasi ana shu jihatdan zamonaviy o‘zbek nasrida psixologik tasvir va ramziy obraz yaratishning e’tiborli namunalaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eshonqul N. Tun panjaralari. – Toshkent: Sharq, 2009.
2. Eshonqul N. Yalpiz hidi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2012.

3. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
4. Yo‘ldoshev Q. Yoniq so‘z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
5. Sirojiddinov Sh. Badiiy tafakkur va adabiy jarayon. – Toshkent: Fan, 2004.